

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Samtal i en småländsk handelsbod.

Samtal i en
småländsk han-
delsbod.

Under större delen av den tid vi voro sysselsatta med att insamla folkminnen, bodde vi hos en lanthandlare, A.F. Petersson i Åboda, norra Slätthög. Det visade sig var synnerligen givande, ty dels var vår värd mycket intresserad av vårt arbete och gav oss många goda upplysningar, dels sammanträffade vi i handelsboden - åtminstone de fyra postkvällarna i veckan - med flera utmärkta sagesmän. Vi nedtecknade några av dessa samtal så ordagrant som möjligt. Gubbarna fick själva föra ordet, den ena associationen gav den andra, och vi ingrep endast, när något behövde ytterligare förklaras.

ACC. NR. ²3057

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör Folkmedicin.

Folkmedicin.

Följande upplysningar angående läkemedel mot olika sjukdomar fick vi av flera personer på en gång. Här nedan har jag sökt återge samtalet så ordagrant som möjligt. En eftermiddag fick vi bud, att vi skulle gå ner i handelsboden - vi bodde hos handelsmannen i Åboda - ty det var någon som hade något att berätta för oss. Då kom vi bland annat att tala om folkmedicin.

"Vad hade de för medel mot mataleda?" sa jag.

Mataleda

"Jaha, mataledan," sa Frans Elm, "mot det skulle de ta in ett gorän, bakat av maskanjöl, som blir innanför barken på gamla trästubbar - det har nog herrarna sett - och

vidare skulle de skrapa bort grönt på gamla väggar och lägga i."

"Ja, men sen skulle det va nio huvudlöss också," sa handelsmannen. "Det vet jag, för de försökte stoppa i mej en sådan där kaka en gång, när jag var liten, men jag sprang min väg."

"Ja, det förstås, löss måste det va i," sa Frans Elm, "och så var det något mer, men det minns jag inte vad det var. Jag har i alla fall sett, när de har bakat ett sånt gorån."

"Så fanns det nånting som kallades onda bettet," sa en gubbe, som de kallade Adam, "och det var ett slags maskar, som såg ut som ett hästatagel som orsakade det. De brukas finnas i källor och under stenar."

"Onda bettet"

"Ja, men mot det tror jag inte det fanns någon bot, utan hade de bitit i fingret, så ruttnade fingret av," sa Frans Elm.

"Jag undrar om det inte var detsamma som benröta," sa handlaren. "Men sådant opererar de nu för tiden."

"Nä, men var fanns det för medel mot revormar?" frågade jag.

"Jo, det skulle de spotta dem i ansiktet," sa Frans Elm. "Vad det en karl, som hade revormen, skulle ett fruntimmer spotta, och var det ett fruntimmer en karl."

"Ja, det känner jag till," sa hand elsmannen, "för det har de också gjort på mej. Men det skulle va första

Revorm.

gången de fick se revormen, och så fick de inte tala om, vad de ämnade göra, för då hjälpte det inte. Och inte dög det, att den som hade revormen, bad någon spotta, för det hjälpte inte heller. Det skulle ske alldeles ovetande, och så skulle de spotta tre gånger."

"Hur blev man av med vårtor?" frågade jag.

"Jo, det vet Adam," sa handelsmannen, "för han tar bort vårtor, och han tror på det också."

"Ja, jag knyter knutar på en tråd och lägger under en sten," sa Adam.

"Jag ska visa hur han gör," sa handelsmannen, och tog ett snöre. "Om nu Levander hade en vårta där på handen, så

Vårtor.

lägger han snöret omkring vårtan så, och sen knyter han en knut, och sen nästa och nästa, tills det blir en knut för var vårta. Sen lägger han snöret under en sten, och när det har ruttnat, är vårtorna borta."

"Ja-a, jag har gjort det på många," sa Adam, "men jag vet ingen enda gång, som det inte slagit in. Jag tog bort vårtorna på ett fruntimmer nere i Grönaberg, och hon hade på näsan en vårta med några skäggsstrån, och den hade hon haft sen födelsen. Ja, det är så gott å ta den med, sa jag, och hon gick bort också."

"Då är det nimmare och ta lika många ärtor som en har vårtor och kasta i en brunn, och sen springa under tak,

innan de sjunkit," sa Frans Elm.

"Vet inte Kristina något medel?" sa handelsmannen till en gumma, som kommit in i handelsboden under tiden.

"Ja, jag har glömt 'at," sa Kristina, "men annars sa di, att en skulle gå opp en morgon, tigandes och fastandes och tvätta sej i vatten som låg på en sten, som de burit lik över. Det vet jag de som gjorde, och det hjalp också."

"Ja, det stämmer allt," sa Adam. "Jag hade ett par vårtor inne i handen, och dom tvättade jag bort med vatten på en jordfaster sten."

"Hur botades skärvan då?"

"Skärvan? Det botar Axela hustru i Elmelt," sa Adam.

Skärvan.

3057

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hon går ut i vedboden och där hänger hon opp ett strumpeband och drar i och har sina hyss."

"Nej, det är droppar som de får," sa Kristina, "och det hjälper verkligen också."

"Kristin i Hökaboda hade så ont av att fötterna svullnade. Det var visst vattensot hon hade," sa handelsmannen. "Hon var hos en gubbe, och han lagade till en gröt av örter. Det såg ut mest som en guler pannekak, och det åt hon med en sked, och då var hon över 60 år gammal."

"Fanns det inga sjukdomar som lästes bort?" frågade jag.

"Jojo men," sa Frans Elm, "frost och ormbett och

Skriv endast på denna sida!

Vattensot.

Läsa bort
sjukdomar.

tandvärk lästes bort av gubbar, som kunde det. Och sen var det en del sjukdomar, då man skulle dricka vatten ur skallar efter djur. Jag vet hemma hade vi vargaskallar och rävaskallar och bäverskallar, och det var olika för olika sorters sjukdom, kikhosta och torsken och vad de nu hetade."

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

/I handelsboden i Åboda.Larsson och jag håller på att uppteckna folkminnen, som Johan Karlsson på Långstorp berättar. Dörrklockan ringer, och en ny kund kommer in. Det är Medin och han har varit soldat en gång i världen, men nu brukar han sitt lilla ställe, Ljungaboda, som ligger mitt inne i skogen./

"Goddag, Medin, " säger handlaren, "har du några nyheter att berätta för de här bägge herrarna?"

"Nej, det vet jag inte vad det skulle va för nyheter."

"Ja, det ska inte va något som har hänt i dagarna, för det kan vi läsa om i bladet, utan det ska va gamla nyheter."

"Ja, jag förstår. De har varit hemma hos mej. Jag talade

om Finshulta-käringen, men så var det en gubbe oppe i Hjälmseryd, men jag minns alldrig vad han hetade."

"Det var väl Anders i Enehagen," säger handlaren.

"Ja, det var det visst. Han var en faliger trollgubbe, har jag hört," fortsätter Medin. "När han var död råde de inte med att bära bort en, utan de hävde honom vid vägakanten."

"Men vad blev det sen av honom?" frågar jag.

"De hävde på ris, och sen fick han ligga."

"Då ligger han väl kvar där än i dag," säger Johan Karlsson och skrattar. "Det fanns gott om sådana där trollgubbar och käringar förr. Ja, för tjyven. Det var två systrar i Bergs socken som inte var så dåliga."

"Var de likadana bägge två?" undrar Medin.

"Ja visst! Ja, Gärda hon känner nog till dom. Svärmor min var i alla fall hos dom, och det blev svärfar så rasande över, för han kunde inte li' sådana där käringar. Hon hade i alla fall för sej, att det var någon, som hade förgjort det för dom, för kreaturen trivdes inte och de fick sätta till det ena djuret efter det andra. Och jag ska säga att förr kunde de allt göra varandra illa om de var avundsjuka på varandra. Ja för tjyven, de hade mycket skit för sej förr. Så en dag, när svärfar var borta, tog hon och gick opp till de där käringarna. Och innan hon hade sagt sitt ärende, visste de, vad hon ville.

"I har kommit hit, för det är en hop med avundsjuka och loja mänsker som har förgjort det för er," sa den ena, "det

"vet jag. Men var inte lessen, det ska nog bli bra. Nu när I kommer hem, så tag och gräv innanför tröskeln i lagårn, där hittar I en lunta, som de har grävt ner. Bränn opp den, så blir kreaturen snart friska igen. Eran karl är inte hemma, men han kommer, och då har han en stor fisk med sej," sa hon. Och det stämde då, ^{och hade varit borta och arbetat} för svärfar var målare, och när han kom hem hade han en stor gädda med sej, så att de kunde sina saker de däre karingerna, det är säkert. Svärfar blev i alla fall arg, för han trodde inte på tocke dära skit, men svärmor grävde i lagårn, och då fann hon en tusta med en hoper skit och bröte i."

"Ja, Petter på Härads skogen hade också sina kusslerier för sej," sa Medin.

"Nej, Petter var inte så där trollesker av sej," sa handlaren, "det var redig medicin han ordinerade."

"Ja, men jag hade i alla fall en ko som var sjuk en gång, och då var han där hemma. Hansa, han att det berodde på vätten.

"Han kommer in där," sa han och pekade," och så går han så i en ringla och så går han ut genom det hålet."

"Vätten, vad är det för nåt?" undrade handlaren.

"Ja, det vet jag inte, men det är väl något ont som skadar djuren," sa Medin.

"Ja, det vet jag mor talade om vätten," sa Johan i Långstorp. "En skulle inte slå ut varmt vatten på backen, sa hon, för då kunde en skälla vätten, och det var farligt, för då

blev en dödssjuk. Mor var så rädder för det som för synden."

"Ja, i alla fall sa Petter, att jag skulle ta en naver och borra hål i tröskelen," fortsätter Medin, "och i hålet skulle jag hälla kvicksilver och sedan slå dit ^{en/}plugg, så skulle vännen inte ha någon makt. Men det blev aldrig av att jag gjorde det. En annan gång hade jag en ko som var dålig. Buken svullnade opp på henne, så hon var så vi'er. Då skickade jag också bud på Petter, och sen gick han och krabbade därhemma i åtta dar. Men så till sist sa han:

"Du får lov gå köpa tre stop brännvin, så ska vi tvätta buken med det."

"Ja, det kan jag tänka," inföll Johan i Långstorp,

"det skulle väl Petter ha själv, för brännvin det var han glä-
er vid."

"Ja, jag gick till Bo gästgivaregård och köpte bränn-
vinet, "fortsätter Medin, "men när jag kom tillbaka, sa Petter:

"Ja, det är inte lönt, det går inte göra kon bra, så
det är nog bäst att slakta henne."

"Ja, visst, sen drack väl Petter opp alltsammans?"
sa Johan Karlsson.

"Ånej, inte allt, men full blev han ju, "säger Medin
och småler. "Men köttet på kon var som om det hade va't ruttet,
så jag kunde bara använda skinnet."

"Å Sissan va också en sån där käring, som kunde göra

... ..

mest vad hon ville. Hon tog in vargarna till sej i stugan," berättar Medin. Hon bodde i Hässlebergs hage, och .."

"Ja, hon bodde först vid Österhult, mitt emot Gustav Magnusson, alldeles vid vägen," säger handlaren, "men så tyckte hon kyrkfolket luktade så illa, så då bad hon, att hon skulle få köpa ett stycke i Hässlebergs hage, och det kallas än i dag Sisse fälle."

"Ja, i alla fall var det skallgång efter vargar, för de hade rivit kreatur. De kunde spåra dom till Sissas stuga, men sen var de alldeles fösvunna. Då var det en av karlarna som gick in till Sissa, och då hade hon vargarna under bordet.

"Säger du ett ord till en enda människa, så är du förlorad," sa Sissan till honom.

Då gick han ut och famntog en stor fé'e och ropade:

"Det ska jag bara säga dej, att Sissan har tagit in vargarna i sin stuga. Hon har dom under bordet." Det hörde de andra karlarna, och så var det en gubbe, som de kallade Jösse på Skogen, han var inte räddare än att han vågade gå in till Sissan, men då hade hon förvandlat vargarna till halmkärvar, som låg under bordet." - "Ja, att det har funnits trollgubbar och käringar, det är då säkert," säger Johan, "för de har då inte kunnat ljuga allt. Men det är bortlagt nu för tiden. Och att det har funnits jättar och troll, det tvivlar jag inte på. Det kan en se bara i bergen, där finns så många sprickor och rännor och konstigheter. Och för resten alla jättastenarna! Jag har roat mej med att titta efter, och varenda en är pallad.

Det har förvånat mej många gånger. Om de låg på släta marken skulle jag inte säga något om det, men varenda en är pallad och underlagd, alldeles som om det vore gjort av människohand.
var/
Det också ett konstigt system. Nu säger de att åskan har slagit ihjäl alla troll och sån dära skit, och det är nog inte omöjligt, för nu hör en ju alldrig talas om dom."

"Men berätta om vad din syster såg," säger handlaren.
Hur gammal var hon?"

"Ja, det vet jag knappt," säger Johan i Långstorp, "men hon var 28 år när hon dog, och då var jag väl 16, och jag är född på 67."

"Då var hon född på 55," säger handlaren. "Nå, berätta

3057

nu. Ser ni, detta är inga historier utan det är en sannsaga."

"Ja, det är som sagt var sannsaga, för det kunde hon inte ljuga," säger Johan Karlsson. "Hon var voert lite siare. Det ska visst va de som är födda på söndagar och torsdagskvällar, har jag hört säjas."

"Ja, det säger dom, men min flicka är födder på en söndag, och hon ser då inget," säger handlaren.

"Vi bodde i alla fall oppe på Ideberg. Strax noranför stugan var det ett berg, en stor, höger kulle, och det hade de för sej, att det skulle finnas troll där. Så en gång, när syster min var en liten dänga var hon oppe på kullen, och då fick hon se, att det låg så farligt med vita pengar på backen, och det säger de ju, att trollen brukar ta ut sina skatter och

3057

sola dom. Syster min blev alldeles förskräckt och rusade hem till mor och skrek:

"Mor, mor, det är så många pengar oppe på berget!"

"Ah, du pratar, flicka," sa mor, och sen när de följde med henne dit, såg de ingenting. Då var pengarna borta."

"Kunde hon inte förutsäga dödsfall också?" frågar handlaren.

"Jo-o," säger Johan Karlsson, "det kunde hon. Gick hon ut en kväll, när det var tyst, kunde hon höra, hur de slog igen likkistor, för de skruvade inte igen locket, som de gör nu utan slog träpluggar i. Och hon hörde varifrån ljudet kom och kunde säga, var det skulle bli dödsfall. Och liktåg mötte hon. En

gång hade hon va't på Hössjö krog efter brännvin, och när hon kom mitt för Noak i Grönaberg och skulle gå hem, fick hon se en likfärd, som kom oppe i li'en. Då gick hon av vägen och ställde sej vid lagårdsgaveln medan liktåget gick förbi. Ock hon kände igen alla som var med i tåget, och sen dog också nämndeman i Rothässle."

"Ja, där får ni att grunna på!" säger handlaren. "En har svårt vid att tro'et, men det är nog inte omöjligt att en del personer kan se mer än andra, att de har liksom ett sjätte sinne."

"Ja, syster min ljög inte," försäkrar Johan i Långstorp. "Och på julaftons kväll kunde hon höra, hur de sjöng jorapsalmer

i en del gårdar, och det slog aldrig fel utan att det var någon som dog på de ställena under året. Jag har hört det en gång i mitt liv. Det var en julafton, då syster min gick ut på trappan för att lyas. Rätt som det var kom hon in och gick fram till elden och rörde vid kolen, för gjorde de det, skulle inte få ont å 'et, menade man. Annars var det inte bra att tala om nå't sånt förrän en hade sovit. Ja, då sa hon till mej, att jag skulle gå ut på trappan och lyas. Då hörde jag hur de sjöng jorapsalmer nere hos Jonas. Och jag hörde det så pass väl och det lät så grant, så det glömmer jag aldrig. Men det var bara nånna tag, sen var det tyst. Ja, sen på våren dog Jonasa hustru. Jag vet förresten fler som brukade möta likfärder, min svärfar t.ex.,

3057

något förebud har de, de somedö."

"Ja men Johan, hur var det med den där gubben, som inte kunde dö, förrän han hade sett sina många pengar?" frågar handlaren.

"Jaså den, ja, det är länge sen nu. När far var unger tjänte han i den överste gården i Gyslätt, inte Roberta utan den som ligger oppe på kullen. Så var gubben sjuk och skulle dö, men det rådde han inte med, och till sist blev han alldeles som vansinnig. En kväll sprang han opp och började riva och raspa i elden.

"Mina pengar," skrek han, "mina vita pengar! Var är mina pengar? Mina vita pengar!

"Har han några pengar, så gå efter dom så han får se dom,"
sa far. Ja, då fann käringen för gott att hämta ett litet skrin,
som var alldeles fullt med pengar. Se förr satte de inte in sina
pengar på bank, som de gör nu, utan då samlade de sitt guld och
silver på kistbottnen.

"Som käringen öppnade locket kastade han en blick på
dom, och sen föll han ner som han stod vid spisen och dog tvärt.
Se pengarna var honom så kära in i det sista, så han rådde inte
med att dö, förrän han fått se dem en gång. Och detta är ingen
dikt utan sann verklighet, för far var ögonvittne."

"Ja, där fick ni ju några nyheter till sist," sa hand-
laren.

*Palmer
acc. 3057*

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

"Har herrarna ätit så kom ut i handelsbon.

Johan Karlsson på Långstorp har grunnat på en historia, som han vill tala om, "säjer handlaren.

"Utmärkt! Kommer strax."

"Göda," säjer Johan på Långstorp, "den här gången gäller det en redig trollgubbe, men det kanske inte är värt te tala om?"

"Å-jo, berätta bara!"

"Ja, det gäller som sagt en rediger trollgubbe, för sådana har det min själ funnits, å han hade en svartkonstbok, som han läste i, och sen kunde han krabbla med vad han

ville."

"Nä, kommer du med svartkonstböcker, så tror jag dej inte,"
säger handlaren.

"Ja, men det är säkert, för pojken som berättat det kunde
swärja på att det var sant. Men det är bästa att börja från bör-
jan. Det var en gubbe, som hette Brösen, och han var en sån ryselig
trollgubbe. Han bodde i Söndra i en liten stuga ve vägakanten.
Det jag ska berätta hände för en 40, 50 år sen, för det var när
Axel var på det 16:e året, och han är väl nu mellan 50 och 60
år. Han tjänade på en stor ^{hette hette/}gård, som Leriike i Tjudra socken -
ja, det vet handlaren var den gården ligger - . Ägaren var för
resten nämndeman. Nu låg det en fiskesjö alldeles intill, och

så hade han beställt fyra nya nät, för på den tiden gjordes de inte på fabrik utan näten bands för hand. När sjön blev ren på värsidan tog de och skulle avprova de nya näten och de hade gamla också och bra med fisk fick de, men två av de nya näten var försvunna.

"Det var då satan!" sa nämndemannen. "Om jag visste någon som kunde ta reda på, vart näten har tagit vägen, så finge det kosta vad det ville."

Nu hade Axel varit hos Smea-Pelle i Slätthög, och då hade han hört talas om Brösen. Så på kvällen sa han i drängstugan:

"Ja, jag vet en trollgubbe, som skulle kunna tala om, vem som knyckt näten, om han bara finge reda på att de var stulna."

Det satt nämndemannens pojk och hörde och han pratade om det för far sin. Nämndemannen blev förveten och frågade Axel:

"Vet du en trollgubbe, säger du, som skulle kunna ta reda på tjuven?"

"Ja-a," säger Axel, "det vet jag, men det är ju så himmelens långt dit, så det är väl inte lönt."

"Jo-o," säger nämndemannen, "vill du ta och resa dit, så vore det bra. Du ska få bra med matsäck med dej och du får komma tillbaka när du kan."

Ja, då tyckte Axel att det kunde va värt att resa dit.

Så gick de in åt stugan och nämndemansmorän gjorde i ordning en bra matsäck.

"Tror du han super?" sa nämndemannen.

"Ja, det tror jag han gör," sa Axel, "för jag har då sett honom fuller."

"Lägg då i en stopaflaska med brännvin åt honom, mor."

"Ja, får du nu reda på tjuven, så får det kosta vad det vill,"
sär han till Axel.

"Ja, Axel masade å, och så fram på dan - ja, det var sant han pustade på ett par ställen och det talade gubbatjyven om var det var, för han visste allt i förväg - så fram på dan kom han fram. Men han ville inte säga sitt ärende genast utan gjorde sej ärende och frågade, hur långt det var till Nya Hjärms.

"Ja, det ä inte så långt," sa Brösen, "men dä ä inte ditt

ärende. Jag vet vad du vill. Ta å lägg vad du har i vagnen här på soffan, å sen kan du köra fram hästen till gården och täcka honom, å kom sen tillbaka."

Ja, jädrar i det, tänkte Axel, den gubben har visst reda på allting, så det är bäst jag ger honom brännvinet. Det gjorde han när han kom tillbaka.

"Ja, det var ju bra," sa Brösen. "Flaskan, ska du ta hem den?"

"Ja, det sa de inte vicket jag skulle."

"Åjo, det är nog bäst du gör det, jag kan tömma brännvinet i en annan flaska."

Sen gick han efter en kopparbunke, å han var alldels nyförtent, så han sken som silver, sa Axel. Den slog han halv med

vatten och sen satte han se å tittade.

"Kom får du se, vicken väg du har kört," sa han, å Axel schwor på, att han såg hele vägen med gårdar och hus.

"Där borta tjänar du," sa han,

Sen stack han ner fingret i vattnet och rörde runt några gånger, och när det sent blev klart igen satt han en stund och tittade.

"Nu kan du komma hit, så får du se, vem som har ta't näten," sa han.

Å Axel schwor på, att han såg tjuven så tydligt och han kände igen honom. Det var en, som de kallade Kalle på Ma'a-backen, och han hade näten i en korg på armen.

"Nu kommer han hem med näten i morron bitti, men då är du inte hemma än," sa han, för han hade makt inte bara att ta reda på tjuven utan också att skicka hem honom.

Ja, på morgonen kom Kalle knerkande med en korg på armen, men när han kom in, stod han bara och bligade.

"Sätt dej, Kalle," sa nämndemannen.

Nej han rörde se inte, utan stod där bara och bligade.

"Varför sätter du dej inte, eller vad har du i korgen? Jaså, det är mina nät du kommer med."

Som han sa det blev gubben löster, dängde korgen och rusade på dörren som en strykrädder hund. Se, innan hade han varken kunnat tala eller sätta ifrån sej korgen, men när nämndemannen sa: "Jaså det är mina nät," löstes han.

Skriv endast på denna sida!

Men så när Axel var hos gubben frågade han:

"Vad det inte ett te du skulle fråga om?"

"Ne-nej, det vet jag inte."

"Maran rider era hästar eller ä de inte svetta om
mornarna?"

"Jo, det är de."

"Men jag ska lära er, hur I ska slippa 'na. Nu ska
du inte gödsla ut, utan att det är bra mycke gödsel. Så en tors-
dagskväll ska du ta och göra en bra stor kuv. Du ska ta lite
gödsel under var häst och så får du inte bära ut det någon annan
väg än genom stalldörren. På stallbacken alldeles utanför dörren
ska du göra en kuv och låta grepen sitta i. När du sen kommer ut

på morron får du si nåt, men bli inte rädder, för då ä inte far-
ligt."

Ja, Axel gjorde, som gubben hade lärt honom, men han rådde
inte med sova på hela natten, för han undrade vad satan han skulle
få se. Sen innan han gick ut putsade han lyktan ordentligt, för
att han skulle se bra. Som han kom ut och tog dän grepen, fick
han se torparkvinnan, barfota och i bara särken, men hon stack
som vargen, så han bara skyntade henne. Då var det hon som hade
varit mara och ridit hästarna, men efter det blev hon fri.

Ja, Brösen var en faslig trollgubbe. Han hade en
svartkonstbok, som han läste i. Ja, han lät se henne också. Hon
hade röda pärmor, och var inte redigt så stor som ett testamente.

Lika lång var hon, men smalare och bara hälften så tjock. En gång var gubben fuller och då grät han.

"Ja' ä en stor syndare," sa han, "ja' ä tvärt sålder te faen, och en gång har han ^{runt ett träd, en hel natt} dansat mä me, ä ja' trodde då, att han skulle ta me mä se."

Svartkonstboken försökte han göra se å med många gånger, men dä va lögn i sjuttan att dä lyckades. En gång kastade han den i masugnen på Ohs, men när han kom hem låg hon där lika vöret. Ä han gav henne åt luffar^e/fö^r att de skulle ta henne med se, men hon kom allti tillbaka.

Men han fick en dålig ändalykt till sist. Han brann inne, och då rådde nog svartkonstboken mä att brinna.

När de sen skulle begrava hans förkolnade lik, fick de inte ta kistan genom porten, utan de hövlade henne över norra körkegårdsmuren."

"Ja, det har nog varit sed över hela Sverige, att de som var lite trolska av sej och likaså mördare, de fick inte begravas som vanligt folk," säger handlaren.

"Kanske det," säger Johan Karlsson på Långstorp.

"En gång blev Axel spådder å Stina i Karshults doter. Hon var klok den mä och kunne lite, men hon ville inte ve'at, för hon sa att det var synd. Axel bodde i Elmesås i Moheda socken, men så hade han släkt oppåt Karshult. Så en gång lejde han häst av Jonas i Elmesås och for opp och hälsade på Kalle

och Tilda i Lida. Så på kvällen sa Tilda, att de skulle gå upp till Stinas Karshults dötter med lite mjölk. Ja, de följdes åt både Kalle och Tilda och Axel, och de blev bjudna på kaffe och satte och språkade med henne och hennes karl, för hon var gift. Så började Tilda på och undrade, om hon inte kunde spå.

"Åjo, det kunde jag väl, men jag vill inte gärna, för det är synd. Fast något kunde jag väl säga om den här granne ynglingen," sa hon om Axel, för han såg befängda bra ut i sin ungdom.

Så tog hon kaffekoppen och snurrade den runt några gånger, och sen blåste hon te i koppen och tittade en stund.

"Jaha, sa hon, "han ska köra hem i afton, och så kommer han att stanna vid ett vägskäl, för där har han stämt möte med

en flicka, men hon kommer inte, så det lönar sej inte att han väntar. Jajså ser det lite mörkt ut på bottnen, så det blir nog inte så roligt till sist, fast det klarar väl opp sej."

Och det slog då in, som käring~~en~~ hade sagt. Axel hade stämt möte med en flicka, som tjänade på Stora Målen, men hon kom inte. När han sen närmade sej Elmesås slog mårren tvärt i backen, men hon reste sej igen. Emellertid när han kom fram till Jonasa dask hon dit igen och rörde sej aldrig ur fläcken. Axel blev så antererad så han var på å skulle kola han mä, för kan veta mårren var ju inte hans. Men Jonas sa:

"Lugna dej, lugna dej! Mårren var ju gammal och kan inte va mycket värd."

Ja, Axel har bedyrat att det skedde precis så här, så att

Skriv endast på denna sida!

det är sant, det tvivlar jag inte på. Nej för hundan!"

"Men har I hört, hur de skulle bota "Villarpaskott", fortsätter Johan på Långstorp.

"Ja, men hur fick de villarpaskottet?" undrar handlaren.

"Det talade faster och farbror om, men jag har glömt av det."

"Nej, hur de fick det, minns jag inte, men hur de botade det, och det ska va sanning, för Anna i Elmesås fick det, och hon lät bota det på så sätt."

"Ja, men hur fick hon det?" undrar handlaren, "det är det jag vill veta."

"Jo, hon var med när de begravde en gubbe från Elmesås, och då hon stod vid graven, började hon frysa, och må illa, så hon

hon måste gå hem, och sen fick hon en sån ryslig värk i den ene armen, så hon hade ingen ro varken natt eller dag."

"Sökte de inte läkare?" undrar handlaren.

"Nej, det förstås, det fanns ingen läkare som kunde bota det. Nej för tjuven! Det var mest obotligt och värkte gjorde det så rasande, så de kunde dö. Men så grunna de ut, att Maja på Smäcken hade haft villanpaskottet förut, och en sådan kunde skjuta bort det. Då skulle de ha en klyfta av pileträ, en pinne, som var spräckt ett stycke, och så skulle ^{de/} böja ut de båda halvorna och sätta en pinne emellan och sedan klämma, så flög pinnen i väg. Ja, barn brukade ha sådana och leka med, det tänker jag du kommer ihåg, Pet'sson?"

"Ja-a, det gör jag. Pinnarna som en sköt med var som

Skriv endast på denna sida!

skoppligg."

"Ja, just det. Ja, när en då skulle skjuta bort villarpa-
skottet skulle en ha ut den sjuke och sätta honom på en jord-
faster sten och sen skulle man skjuta över honom med sådana
pinnar, och det skulle va nio pinnar, gjorda av nio olika slags
fruktbärande träd, men det kunde va sådana som ene, och hossle
/oxel/ och rönn och andra vilda träslag, bara de var fruktbä-
rande. Ju längre pinnarna flög, dess bättre hjälpte det. Men den
som sköt måste va en, som hade haft värken förr. Lika lång tid,
som de haft värken innan det sköts över dom, lika lång tid fick
de ha det efteråt, men sen hjälpte det. Det låter då befängda
barnsligt, men att hjälp det gjorde det, för jag känner både den

käringen som hade det och den som sköt bort det ."

"Ja, Anders i Enehagen kunde visst skicka på folk villarpa-skottet," säger handlaren. "Sallys syster Bländas hade fått skottet av någon, så hon blev liggande sjuk i många år, men sen var de hos Anders på Enehagen, så han sköt bort det, och på ett halvår blev hon så frisk, så hon kunde springa lika lätt som en flicka. Och detta det är sanning och ingen saga, och om det knappt är så en kan tro det, så hade de i alla fall det dära pratet, och någon grund har det nog."

"Ja, Maja på Smäckens bror, Jon, kunde allt lite med," säger Johan på Långstorp.

"Ja, hennes syster, Lena-Kajsa, som bodde här nere på Li'an

såg rätt så trollesker ut, "säjer handlaren, "men om henne finns det då inga andra historier, än att hon hängde opp se."

"Hon var gift med min farbror, "säjer möllarn, Adam Ek, som kommit in i handelsbon under tiden. "Han var så stark, så på bröllopsdan satte han henne i handen och sen bar han omkring henne på rak arm."

"Ja, han var grymt stark, "säjer handlaren, "han lyfte 60 pund och var lika grov som två karlar."

"Kloke Danjelen i Måsteryd var en sån där gubbe, som kunde lite mer än andra. En gång hade de blett å med en so i Knappatorp och då leta de så besatt efter henne, men de kunde inte få fatt på henne på hela veckan. Då fick de för se de skulle gå

till Kloke Danjelen, eller om han kom till dom, det kan jag inte säga. Å så frågade de honom, om det var svårt att få reda på soa.

"I helsicke, då ä inte svårt å säga va ho ä," sa Danjelen, ho går oppe ve Li'a i Hjälmteryd."

Då hade soa drölat å, å ingen hade brytt se om henne, så hon hade masat å allt längre och mixat i väg ända till Hjälmteryd. Där fann de henne alldeles som Kloke-Danjelen sa," berättar Johan i Långstorp.

"Ja, de va trolska av sej förr," säger handlaren, "å det gäller då särskilt Hjälmteryd-bornä. De kunde visst trolla allihop."

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

R E G I S T E R.

Samtal i en småländsk handelsbod 1

Om folkmedicin:

Olika sätt att bota mataleda 2

"Onda bettet" 3

Hur handelsman blev botad för revorm 4

Hur möllarn tar bort vårtor och andra sätt. 5

Hur Axela hustru botar skärvan 7

Botemedel för vattensot 8

Läsa bort frost, ormbett och tandvärk, dricka

vatten ur djurskallar 9

Om kloka gubbar och käringar.....	10
Anders på Enehagen, som man ej rådde med att bära till kyrkogården.....	11
När Johan Karlsson på Långstorps svärmor sökte de kloka systrarna i Berg för sina sjuka kreatur.....	11
Petter på härådsskogen som kreatursdoktor. Han visar Medin hur han ska göra, för att inte vätten ska kunna skada hans kreatur..	13
Sissan tar in vargarna i sin stuga och för- vandlar dem till halmkärvar, när jägarna kommer.....	16

Vad Johan Karlsson tror om trollen..... 18

När Johan Karlssons syster, träffade på trollguld. 19

Dödsvarsel: möta liktåg, höra "jorapsalmar" sjungas
och kistlock slås på osv..... 21

Gubben, som inte kunde dö, förrän han sett sina vi-
ta pengar..... 24

Johan Karlsson berättat om en "rediger trollgubbe",
som hade en svartkonstbok, som han inte kunde
göra sig av med. Nämndemannen i Lerike blir av
med sina nät, skickar ett bud till gubben, som
i en kopparbunke med vatten visar, dels vilken
väg budet har rest, dels vem som har tagit näten,

samt skickar tjuven tillbaka med näten. Lär dess-
utom budet, hur de ska bära sig åt för att slippa
maran, som rider deras hästar. Trollgubbens dåliga
ändalykt..... 26

När Axel blev spädd av Stina i Karshults dotter... 37

Om "Villarpaskottet":

Hur Anna i Elmesås fick "Villarpaskottet" och

~~blev hotad och~~ hur Maja på Smäcken sköt

bort det med pilträ..... 40

Anders på Enehagen skjuter bort "Villarpa-

skottet på Blända..... 43

Om möllarns starke farbror, som bar sin brud på rak

arm och lyfte 60 pund..... 44

Kloke Dancjelen i Musteryd..... 44

Register..... 46 - 50.

3056